

GODAYOL, Pilar: *Feminismes i traducció (1965-1990)*, Lleida: Punctum, Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània, 2020; «Visions» 10.

ALBA ROMANYÀ SERRASOLSAS

Universitat de Barcelona

albaromanya@gmail.com

Entre el gran nombre de publicacions feministes que han vist la llum els darrers anys —escrites des d'enfocaments, cultures i registres diversos—, es trobava a faltar un assaig que endrecés les llavors del moviment i ajudés a situar totes aquelles autores de la segona meitat del segle *xx* que ja s'han convertit en mares i mites dels feminismes actuals. Entre tantes veus que avui denuncien la violència masclista, l'ablació de clítoris o el masclisme de les lletres d'algunes cançons, era completament necessari un assaig que servís per entendre d'on venim: on érem, què s'ha fet i per què. Si ara podem reivindicar l'abolició de la violència masclista és perquè abans algú va assenyalar que existia i, entre altres demandes, va lluitar per a la legalització del divorci. Si avui la lluita feminista té paraules per expressar-se és perquè hi va haver teòriques —com Kate Millet, que va encunyar la paraula «sororitat»— que van donar nom als problemes, les necessitats i els desitjos de les dones.

Aquest assaig era necessari perquè presenta un panorama profusament documentat de la interrelació entre els feminismes occidentals i els nacionals entre el 1965 i el 1990. Un estudi molt complet que dona compte de les etapes més rellevants dels feminismes americans i europeus del moment i que detalla la seva recepció a una Catalunya que tot just es despertava del somni del franquisme. «Estrangeres» i «locals» és el binomi constant que va seguint l'estructura del llibre: escriptores nord-americanes com Betty Friedan que inspiren la creació d'assaigs feministes catalans, com *La dona a Catalunya* de Maria Aurèlia Capmany; escriptores belgues com Luce Irigaray que inicien un moviment que després serà cabdal a Catalunya, o feministes catalanes que es preocupen de fer arribar literatura internacional escrita per dones, com *El quadern daurat* de Doris Lessing o *Al far* de Virginia Woolf..., són alguns dels exemples que il·lustren aquesta recerca incansable per trobar referents feministes a l'estranger.

Certament, si els feminismes catalans aconsegueixen ser actius i transformadors a partir de la primera tímida liberalització de la censura franquista és perquè es preocupen de fer entrar els nous aires que arriben d'Europa. És en aquest sentit que Pilar Godayol es proposa d'estudiar la història dels feminismes catalans al costat de la història de la traducció. Mitjançant la interacció entre el que ella mateixa anomena dues històries subalternes, es contextualitzen els factors que van afavorir o que van dificultar la publicació d'obres escrites per dones. Des d'aquest plantejament, s'analitza com els assajos americans i europeus van incidir en el mercat editorial català i com aquests mateixos llibres van ajudar a nodrir teòricament els feminismes adormits durant els anys més durs de la dictadura.

Una de les grans diferències entre el feminisme de la primera onada, que s'iniciava a finals del XIX per reclamar el sufragi, i el de la segona, iniciat als anys 60, és justament la importància que es donava a la paraula escrita. En aquest segon període, els assajos, els pamflets, els articles... es van tornar imprescindibles per facilitar l'intercanvi d'idees i experiències entre dones, per ampliar el vocabulari de l'alliberament i per despertar consciències. El diàleg entre dones i, sobretot, la lectura de llibres teòrics escrits per dones, es va tornar central dins de la causa feminista fins al punt que la frase «this book changed my life» va tornar-se una constant entre les que s'empoderaven a partir de la lectura. Ara bé, mentre als Estats Units i a Europa floria aquesta segona onada feminista i s'escriuien els seus assajos fundacionals, el franquisme impedia la recepció d'aquestes obres a Catalunya. No va ser fins a finals dels 60 i principis dels 70, amb la suposada liberalització de la censura de la Llei de premsa del 1966, que van començar a aparèixer els primers assajos autòctons i traduïts.

Feminismes i traducció (1965-1990) inicia el seu anàlisi en aquest punt, quan es publiquen les primeres traduccions feministes rellevants, i l'acaba el 1990, moment en què es produeix el que s'ha considerat una fita del moviment feminista català: la Fira Internacional del Llibre Feminista a Barcelona. Godayol insisteix que el seu assaig no vol ser exhaustiu, sinó que es limita a ser una aproximació parcial a la història del feminisme català «centrada en els assaigs traduïts —i, també en els autòctons més rellevants— que van ajudar a consolidar[-lo]» (p. 17). L'estudi es divideix en dues parts que analitzen dos moments històrics: la primera, del 1965 al 1975, relata «la resurrecció de la revolta feminista» de la darrera dècada del franquisme; i la segona, del 1975 al 1990, analitza els principals moviments i iniciatives feministes dels anys de la transició i dels inicis de la democràcia.

La resurrecció feminista que es relata a la primera part del llibre arriba després de l'anihilació quasi absoluta dels drets de les dones de les primeres dècades del franquisme. En un context en què les dones eren tractades legalment com a menors d'edat, la lluita feminista va haver de dissoldre's i va deixar les generacions posteriors sense referents nacionals. A la segona meitat dels anys 60, quan els feminismes van començar a renèixer, es van voler buscar les «mares» simbòliques a l'estranger i es van traduir les obres que després es considerarien fundacionals per al feminisme modern: *The feminine mystique*, de Betty Friedan (1963 i traduït el 1965) i *Le deuxième sexe*, de Simone de Beauvoir (1949 i traduït el 1968). Encara que n'hi va haver d'altres, aquestes dues obres en especial van motivar les escriptores catalanes a començar a escriure sobre les seves pròpies experiències: Maria Aurèlia Capmany, el 1966, va publicar *La dona a Catalunya*, que va tenir un gran impacte i que es va tornar una referència per a la generació dels 50.

En aquesta primera part de l'estudi, Pilar Godayol enllaça el context internacional i el català amb delicadesa, de manera que resulta fàcil entendre els diferents moviments i assajos que es produïen al món i resseguir com s'adaptaven i païen a Catalunya. A partir dels anys 70, els feminismes americans i europeus es tornaren

transversals i interdisciplinaris: als Estats Units es parlava de feminisme radical i proliferava el nombre d'assagistes, amb noms com Shulamith Firestone i Kate Millet, mentre que a Itàlia hi havia una gran efervescència de la *Rivolta femminile*, encapçalada, en gran part, per Carla Lonzi. Aquests moviments feministes occidentals es deixaven notar a Catalunya, on també es diversificava el moviment i augmentava el nombre d'activistes i assagistes, com Maria Laffitte, Lidia Falcón, Lili Álvarez, Juana Azurza i Maria Aurèlia Capmany, entre d'altres.

A la segona part de l'estudi, la comparació constant entre les feministes «estrangeres» i les «locals» que s'havia descrit tan bé a la primera part perd nitidesa. Potser per la gran quantitat de llibres i posicions ideològiques que proliferaren en aquesta nova etapa resulta difícil fer-ne una correspondència exacta. Godayol, doncs, canvia d'estratègia discursiva i opta per centrar-se, majoritàriament, en l'àmbit català i les seves fites, tot especificant, quan escau, les diferents influències internacionals que nodreixen un o altre succés. Certament, a la segona meitat dels 70 es va produir, al món i a Catalunya, una gran eclòsia feminista, que diversifica el moviment i en dificulta el seguiment. En l'àmbit català, destaca l'organització de les Jornades Catalanes de la Dona (1976), descrites amb molt de detall, que podrien ser un punt d'inflexió tant pel seu gran impacte mediàtic com per l'èxit de participació que van tenir. Va ser a partir de llavors que van començar a proliferar revistes, col·leccions i plataformes editorials de caire feminista, entre les quals destaca laSal, edicions de les dones, la primera editorial feminista de l'estat.

A finals dels anys 70 van arribar noves tendències estrangeres: el feminisme cultural dels Estats Units i el feminisme de la diferència europeu, que van fer adoptar nous plantejaments a les feministes catalanes nascudes als anys 50. D'aquesta generació, destaca un grup d'escriptores que es va consolidar als anys 80 i que, a banda d'escriure en català, va dur a terme una tasca ingent de traducció per incorporar noms femenins a la literatura universal en català: Montserrat Abelló va portar Sylvia Plath; Helena Valentí, Doris Lessing; i Maria-Mercè Marçal, Renée Vivien, entre moltes d'altres. També destaca l'assaig feminista dels 80, que, sobretot de la mà de Montserrat Roig i Maria-Mercè Marçal, es va tornar i és un referent fins a l'actualitat. L'estudi es tanca amb l'anàlisi d'una altra gran fita del feminisme català: la Fira Internacional del Llibre Feminista a Barcelona (1990), que va internacionalitzar el moviment i també el va acostar al rumb acadèmic que va anar prenent a partir dels 90.

Feminismes i traducció (1965-1990) és una porta oberta que convida a aprofundir en la història del llibre feminista de la segona meitat del segle xx. Si bé l'autora avisa que es tracta d'un estudi parcial, resulta molt útil per traçar un mapa mental de les etapes i ramificacions del moviment tant des del punt de vista del feminisme occidental com del català. A partir de les seves pàgines és perfectament possible crear una petita biblioteca configurada per les obres que han anat formant el cànon i l'imaginari de les feministes catalanes actuals. Una de les grans queixes del feminisme de la segona onada era que no existia una tradició literària

feminista: faltaven referents, es patia una sensació d'orfenesa. Aquest assaig és un remei infal·lible contra aquesta falta de genealogia perquè la lectora catalana podrà començar llegint Betty Friedan i Maria Aurèlia Capmany i acabar amb Doris Lessing i Maria-Mercè Marçal sense perdre en cap moment el fil que les connecta totes.